

Kas majanduse jätkuval kasvamisel on piirid?

Kalle Kirsimäe

Maailm on sukeldunud muutuste pöörisesse. Kurjakuulutavatest hoiatustest hoolimata ei tahtnud peaaegu keegi veel mõni nädal tagasi uskuda, et keset Euroopat lahvatab barbaarne sõda. Vaid pisut üle kahe aasta tagasi kuulusid pigem ulme valdkonda teadlaste jutud maailma lukku keeravatest pandeemiatest. Mõlemast on saanud uus reaalsus, millega ei saa leppida, aga tuleb õppida koos elama.

Need on kõige värskemad ja drastilisemad näited hästi argumenteeritud hoiatustest. On inimlik, et ei taheta enne katastroofi saabumist uskuda, et asi nii kaugele jõuab. Probleemi eitamise faas on aga lihtsalt kaotatud aeg, mil asjad saavad minna ja ainult lähevadki hullemaks.

Viiskümmend aastat tagasi, märtsis 1972, nägi trükivalgust märgiline raamat «Kasvu piirid». Selle põhijäreldus oli karm: elanikkonna ja majanduse jätkuval kasvamisel ning Maa ressursside ammendumisel variseb maailma majandus 2070. aastaks kokku. Aluseks mitte lihtsalt filosoofilised mõtteharjutused, vaid kiretu arvuline modelleerimine.

Raamatu kurjakuulutav analüüs ei leidnud sooja vastuvõttu. Ikooniline ajakiri Nature tunnistas sellenädalases toimetajaveerus, et nimetas uuringut tollal irooniliselt järjekordseks maailmalõpu kuulutuseks. Siiski on nende vaid põhitõdedele tuginevate mudelite ennustused olnud hirmuäratavalt tõesed. Ennustatud sajast aastast enne hävingut on viiskümmend aastat tulnud. Aeg on küsida, kas oleme midagi õppinud või ette võtnud karmi tulevikuennustuse muutmiseks.

Julgelt võib vastata, et 1970. aastatel ei olnud inimtekkeline kliima soojenemine sugugi veel ühemõtteliselt tunnustatud nähtus. Tõsimeeli arutleti peagi tagasi pöörduva jääaja üle. Nüüd on valdav osa ühiskonnast globaalse soojenemise ja selle põhjuse-tagajärje seosed teadvustanud. Hoogsalt käivitunud rohepööre on ilmekas näide, et teadlaste hoiatusi on lõpuks kuulda võetud. Energeetika ja transpordisektor on põhimõtteliste muutuste tuules. Ehk ei ole veel hilja üha süvenevaid kliimamuutusi pidurdada.

Mündil on ka teine külg. Enamasti kiputakse unustama, et kliima soojenemine on olemuslikult vaid fossiilsetele kütustele orienteeritud tehnoloogiatega kaasnev kahju. «Kasvu piiride» sõnum nägi tegeliku probleemina kiiret

majanduskasvu ja kasvava inimkonna hoogustuvat ressurside tarbimist. Kiire ja põhimõtteline energeetika ning transpordi ümberorienteerumine taastuvenergeetika lahendustele on vajalik kasvuhoonegaaside kasvutempo ja kliimasoojenemise pidurdamiseks. Ekslik on aga arvata, et sellega väheneks Maa ressurside tarbimine. Vastupidi, rohepööre nõuab veel rohkem otseseid ja kaudseid ressursse.

Paradoksaalselt tuleb ka laiendada energiatootmist, et tasakaalustada taastuvenergeetika madalamat tõhusust ja tagada võimsused energia salvestamiseks. Soome geoloogiateenistuse analüüs ütleb, et sise põlemismootoriga sõidukite täielikuks asendamiseks elektriautodega kulub praeguste kaevandamismahtude juures akude tootmiseks kriitiliselt vajalike liitiumi ja koobalti üle 500 aasta toodang. Endastmõistetavalt ei ole meil nii palju aega oodata ja ambitsioonikate roheplaanide elluviimine toob kaasa veel suurema ja laialdasema maapõue ressurside tarbimise.

See on hind, mida peame maksma puhtama maailma nimel. Peame ka aru andma, et isegi praeguse elulaadi ja elatustaseme tagamine läheb üha kallimaks. Varsti ei ole see fundamentaalselt enam võimalik, nagu ennustati 50 aasta eest.

Uudistevoogudes, majandusfoorumitel ning analüüsides on positiivsena esikohal ainult majanduskasv. Viimase kümnendi suundumused viitavad, et maailm on jõudnud punkti, kus tööstussektori lõputu majanduskasvu paradigma hakkab murenema. Uued praktikad peavad kohanduma majanduse languse või parimal juhul stabiliseerumisega. Soome geoloog Simon Michaux on tabavalt öelnud: «Kasvule orienteeritud majandus muutub üha ebaefektiivsemaks ja raiskab väärtuslikke ressursse. Kõik katsed seda alal hoida viivad (ühiskonda) ebapiisavate tulemustega vales suunas.» Oleme seega teelahkmel: kas kihutada majanduskasvuga hävingusse või püüelda mingisugusegi tasakaaluoleku poole.

Teaduse olemuses on kahelda kõigis varasemates teadmistes ja arvamustes. Mida rohkem teadmisi koguneb, seda keerulisem on luua terviklikku ning üheselt mõistetavat pilti. Eraldiseisvalt võivad olla eri teadlaste arvamused vastandlikud, aga kollektiivselt on teadusel unikaalne võime näha puude taga metsa. Ajalugu ehk tagantjärele tarkus õpetab, et teadusel on häirivalt sageli õigus. Ka siis, kui prognoosid meile mingil põhjusel ei peaks meeldima.

[Ilmunud ajalehes Postimees 19. märtsil 2022](#)